

ВИСНОВОК

щодо проекту Закону про внесення зміни до частини другої статті 32 Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку вчинення правочинів неповнолітньою особою (реєстр. № 12254 від 27 листопада 2024 року)

За дорученнями Голови Верховної Ради України від 28 листопада 2024 року Комітет з питань правової політики розглянув на своєму засіданні 12 серпня 2025 року (протокол № 196) проект Закону про внесення зміни до частини другої статті 32 Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку вчинення правочинів неповнолітньою особою (реєстраційний № 12254 від 27 листопада 2024 року) (далі – Законопроект), поданий народним депутатом України Фріс І.П. та іншими народними депутатами України.

Згідно з пояснювальною запискою до Законопроекту він розроблений з метою вдосконалення порядку вчинення неповнолітньою особою правочинів в частині необхідності отримувати згоду батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування лише у випадках, коли відбувається відчуження (а не набуття), поділ, виділ нерухомого майна, об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості, іншого цінного майна, зокрема транспортних засобів, власником якого є неповнолітня особа.

Для досягнення мети пропонується викласти абзац другої частини другої статті 32 Цивільного кодексу України в новій редакції, передбачивши, що «на вчинення неповнолітньою особою правочину щодо відчуження (у тому числі шляхом міни або внесення (передачі) до статутного (складеного) капіталу (пайового фонду) юридичної особи чи як вступного, членського та/або цільового внеску члена кооперативу), поділу, виділу нерухомого майна, об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості, іншого цінного майна, зокрема транспортних засобів, власником якого є неповнолітня особа, повинна бути нотаріально засвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування».

Розглядаючи Законопроект, Комітет з питань правової політики виходить з такого.

У Конституції України визначається, що Україна є демократична, соціальна, правова держава (стаття 1), права і свободи людини та їх гарантії

визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3), органи державної влади, у тому числі й Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19, стаття 75).

Верховна Рада України визначена в статті 75 Конституції України парламентом - єдиним органом законодавчої влади в Україні, одним із повноважень якого є прийняття законів, якими визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина (пункт 3 частини першої статті 85; пункт 1 частини першої статті 92 Конституції України).

Законопроектом пропонують внести зміни до абзацу другого частини другої статті 32 Цивільного кодексу України стосовно вилучення необхідності отримання дозволу органу опіки та піклування у разі вчинення правочину щодо набуття права власності на транспортні засоби або нерухоме майно шляхом викладення норми в новій редакції, де передбачити необхідність отримання згоди органу опіки та піклування суто у випадках відчуження майна неповнолітніх, розширивши перелік такого майна.

Чинною частиною другою статті 32 Цивільного кодексу України, передбачається необхідність нотаріально посвідченої згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальника і надання дозволу органом опіки та піклування на вчинення неповнолітньою особою правочинів щодо транспортних засобів або нерухомого майна.

У статті 71 Цивільного кодексу України додатково закріплені види правочинів, для вчинення яких неповнолітній особі, над якою встановлено піклування, окрім згоди піклувальника, необхідний дозвіл органів опіки та піклування. Зокрема, це стосується вчинення правочинів щодо: - об'єкта житлової нерухомості та/або земельної ділянки, на якій розміщений такий об'єкт, власником або користувачем яких є підопічний; - відчуження (у тому числі шляхом міни або внесення (передачі) до статутного (складеного) капіталу (пайового фонду) юридичної особи чи як вступного, членського та/або цільового внеску члена кооперативу), поділу, виділу нерухомого майна, об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості, іншого цінного майна, зокрема транспортних засобів, власником якого є підопічний.

Аналогічну вимогу стосовно вчинення неповнолітнім цих правочинів за наявності згоди батьків та обов'язкового дозволу органу опіки та піклування містять частини друга і третя статті 177 Сімейного кодексу України.

Разом з тим, відповідно до частини четвертої статті 32 Цивільного кодексу України, згода на вчинення неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону.

Згідно вимоги частини четвертої статті 17 Закону України «Про охорону дитинства», на вчинення неповнолітньою особою правочинів, передбачених частиною другою статті 177 Сімейного кодексу України, має бути одержана згода батьків або інших законних представників такої особи та дозвіл органу опіки та піклування відповідно до закону.

Відповідно до частини другої статті 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», органи опіки та піклування забезпечують вирішення питань щодо, зокрема, надання письмової згоди або заперечення на відчуження нерухомого майна (у тому числі житла) та іншого майна, власником якого є дитина.

Згідно частини четвертої статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке належить дитині, а у випадках, визначених законом, - також щодо нерухомого майна, право користування яким належить дитині, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону. Посадові особи органів опіки та піклування несуть персональну відповідальність за захист прав та інтересів дітей при наданні дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, яке належить дітям.

Поза увагою редакції тексту Законопроекту залишається інститут спільної власності. Адже неповнолітня особа може бути як одноосібним власником того чи іншого майна, так і володіти ним на правах співвласності. Крім того, поза увагою залишилось питання скасування обов'язкової вимоги надання письмової згоди органами опіки та піклування у разі набуття неповнолітньою особою права власності на нерухоме майно, право користування на яке належить їй.

У зв'язку з цим, члени Комітету зауважують на необхідність техніко-юридичного коригування та редакційного доопрацювання тексту Законопроекту. Крім того, пропонувані зміни до абзацу другої частини другої статті 32 Цивільного кодексу України потребуватимуть узгодження із діючими нормами статті 71 Цивільного кодексу України, статті 177 Сімейного кодексу України, статті 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» через різний зміст сформульованих норм.

Офіс підтримки адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) зазначає, що правовідносини, які плануються врегулювати Законом, не регулюються правом ЄС та Угодою про асоціацію з ЄС.

Розглянувши Законпроект, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України звертає увагу, що запропоновані зміни не враховують вимог абзацу другого пункту 3 частини другої та частини третьої статті 177 Сімейного кодексу України, згідно яких батьки (усиновлювачі) неповнолітньої дитини не мають право без дозволу органу опіки та піклування

вчиняти правочини щодо об'єкта житлової нерухомості та/або земельної ділянки, на якій розміщений такий об'єкт, власником або користувачем яких є така дитина, тобто у цьому випадку йдеться про правочини, за якими відбувається як відчуження, так і набуття цього майна. Разом з тим, запропоновані зміни до статті 32 Цивільного кодексу України не узгоджуються з частиною четвертою статті 17 Закону України «Про охорону дитинства», згідно з якою «на вчинення неповнолітньою особою правочинів, передбачених частиною другою статті 177 Сімейного кодексу України, має бути одержана згода батьків або інших законних представників такої особи та дозвіл органу опіки та піклування відповідно до закону». Крім цього, Законопроект потребує техніко-юридичного доопрацювання.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету за підсумками розгляду Законопроекту прийняв рішення, що він не матиме впливу на показники бюджету. У разі його прийняття він може набирати чинності у термін, запропонований авторами законопроекту.

Комітет Верховної Ради України з питань молоді і спорту підтримує запропоновану законодавчу ініціативу, але при цьому звертає увагу на необхідність внесення відповідних змін до статті 71 Цивільного кодексу України та статті 177 Сімейного кодексу України, у тому числі щодо скасування необхідності отримання дозволу органу опіки і піклування у разі вчинення правочину щодо набуття права власності на майно особою, яка є користувачем такого майна.

Дослідницька служба Верховної Ради України вважає, що потрібно відрізняти згоду батьків на вчинення правочину щодо нерухомого майна чи транспортних засобів їхньою неповнолітньою дитиною і згоду піклувальника в аналогічних випадках, а також зважати на різний зміст майнових відносин між батьками і дітьми та піклувальниками і дітьми. Виведення з-під контролю органів опіки та піклування частини правочинів, які бажає вчинити неповнолітня особа щодо нерухомого майна чи транспортних засобів, шляхом відміни дозволів органів опіки та піклування на їх вчинення, на нашу думку, може призвести до негативних майнових наслідків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не підтримує Законопроект та надає до редакції його тексту зауваження.

Міністерство юстиції України у цілому підтримує Законопроект, але звертає увагу на необхідність внесення відповідних змін до статті 71 Цивільного кодексу України та статті 177 Сімейного кодексу України, спрямованих на вилучення необхідності отримання дозволу органу опіки та піклування у разі вчинення правочину щодо набуття права власності на майно особою, яка є користувачем такого майна.

Міністерство фінансів України у межах компетенції зауважень до Законопроекту немає. Реалізація Законопроекту не впливатиме у поточному та наступних бюджетних періодах на видаткові частини державного й місцевих

бюджетів і не потребуватиме додаткових витрат з цих бюджетів, оскільки він має організаційний характер.

Міністерством соціальної політики України Законопроект підтримується.

Міністерство внутрішніх справ України повідомило про відсутність пропозицій та зауважень до Законопроекту.

Міністерство розвитку громад та територій України зауважень та пропозицій до Законопроекту немає.

Верховний Суд підтримує запропоновану законодавчу ініціативу і вважає, що запропоновані зміни співвідносяться з положеннями статті 71 Цивільного кодексу України та частини другої статті 177 Сімейного кодексу України.

Національна асоціація адвокатів України вважає, що контроль органу опіки та піклування не потрібний для усіх без виключення угод, де учасником виступає неповнолітня особа (родини, які потрапили у складні життєві обставини, діти, які позбавлені батьківського піклування, діти-сироти). Крім того, Законопроект не охоплює всі угоди для укладання яких необхідна згода батьків та дозвіл органу опіки та піклування (застава, іпотека, емфітевзис, суперфіцій, сервітут та інші). З огляду на викладене Національна асоціація адвокатів України підтримує Законопроект за умови врахування висловлених зауважень до нього.

Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України вважає, що контроль органу опіки та піклування необхідно зберегти для дітей (сімей), які потрапили у складні життєві обставини, а також для дітей, які позбавлені батьківського піклування, дітей-сиріт, та усиновлених дітей. Крім того, додатково можливо наділити орган опіки та піклування та/або прокурора правом пред'являти позов про визнання правочину недійсним у разі недобросовісних дій батьків дитини та/або набувача. Зрештою, також можна передбачити право дитини після досягнення повноліття вимагати компенсацію від батьків у разі, якщо вони недобросовісно використали майно чи кошти дитини. Разом з тим, має місце уточнення видів правочинів і звуження такого переліку лише щодо правочинів про відчуження. Такий перелік обмежується лише майном, яке є власністю дитини. На практиці склався підхід, що дозвіл органу опіки та піклування необхідний також і щодо майна, право користування яким має дитина. Ризиковими для інтересів дітей є не лише правочини щодо відчуження майна, а й правочини щодо його обтяження (договори застави, іпотеки, емфітевзису, сервітуту, оренди).

Заслухавши інформацію підкомітету з цивільного та адміністративного законодавства, з'ясувавши позицію народних депутатів України – членів Комітету, запрошених на засідання осіб та всебічно обговоривши питання, зважаючи на необхідність комплексного техніко-юридичного та редакційного доопрацювання Законопроекту й узгодження окремих його положень з іншими положеннями законодавства, Комітет вирішив врахувати при підготовці Законопроекту до другого читання відповідно до частини першої статті 116 Регламенту Верховної Ради України пропозиції і поправки щодо виправлень, уточнень, усунення помилок та/або суперечностей у тексті Законопроекту,

інших структурних частин Законопроекту та/або інших законодавчих актів, що не були предметом розгляду в першому читанні та відповідають предмету правового регулювання Законопроекту, і звернутись до Голови Верховної Ради України з пропозицією оголосити про це під час розгляду даного Законопроекту на пленарному засіданні.

На підставі статей 93, 111, 114 та 116 Регламенту Верховної Ради України, Комітет з питань правової політики вирішив:

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити до порядку денного тринадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проект Закону про внесення зміни до частини другої статті 32 Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку вчинення правочинів неповнолітньою особою (реєстраційний № 12254 від 27 листопада 2024 року), поданий народним депутатом України Фріс І.П. та іншими народними депутатами України, та за результатами розгляду його у першому читанні прийняти за основу.

2. Звернутися до Голови Верховної Ради України з пропозицією оголосити на пленарному засіданні під час розгляду даного Законопроекту про необхідність внесення пропозиції і поправок щодо виправлень, уточнень, усунення помилок та/або суперечностей у тексті цього Законопроекту, інших структурних його частин та/або інших законодавчих актів, що не були предметом розгляду в першому читанні та відповідають предмету правового регулювання вказаного Законопроекту.

3. Доповідачем від Комітету з цього питання під час розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України визначити заступника Голови Комітету, голову підкомітету з цивільного та адміністративного законодавства Калаура І.Р.

Голова Комітету

Д.В. МАСЛОВ

